

# Laleczka UKO



Lalka – zabawka wykonana jest z dwóch części. „Głowa” lalki wykonana jest z górnej części dziubu dzikiej gęsi, natomiast „korpus” tworzy płat grubego, czarnego sukna. Sukno połączone jest z dziobem poprzez owinięcie i przyszycie do jego nasady. Nasada i czubek dziubu w naturalnym, czarnym kolorze.

Tkanina ozdobiona jest trzema pionowymi i trzema poziomymi, naszytymi paskami w kolorach: żółtym, zielonym, niebieskim i czerwonym. Elementy dekoracyjne łączone są poprzez zszywanie. Materiały do wykonywania „główek” lalek UKO pozyskiwano głównie na wiosnę, kiedy to polowano na przelatujące na północ dzikie gęsi i kaczki. Z kolei skrawki sukna pochodziły z materiałów, z których Nieńki szyły swoją odzież letnią (panice). Sukno było towarem importowanym, na terenach zachodnich (Tundra Kanińska, Tundra Małoziemiejska), od pokoleń pozyskiwano je od Komi a także od Rosjan. Już w XIX w. sukno stało się elementem „tradycyjnym”, z którego wykonywano odzież letnią jak również wszelkie dekoracje (wyszycia i aplikacje) do butów, rękawic i czapek.

UKO prezentuje typ tradycyjnej lalki – zabawki dzieci nienieckich. Laleczki UKO nie posiadały rąk, nóg ani twarzy – brak im było wyraźnych cech antropomorficznych. Pomimo skromnej formy, pełniły one – oprócz funkcji zabawowej – także istotną rolę edukacyjną, wychowawczą i społeczną. UKO były ubierane w panice (tradycyjny strój nienieckich kobiet), były przyozdabiane, reperowane i pielęgnowane. Zespoły odzianych lalek UKO tworzyły „rodziny” - rozkładano je wokół modelu czumu (tradycyjnego namiotu nienieckiego). Dawniej, opieka nad lalką UKO była dla nienieckiej dziewczynki przygotowaniem do życia dorosłego. Poprzez zabawę zapoznawała się ona z czekającymi ją w przyszłości zajęciami i obowiązkami, do których przede wszystkim należały: opieka nad dziećmi, troska o ognisko domowe oraz szycie i naprawa odzieży. Wszystkie te obowiązki (i wiele innych), w społeczności koczowników – pasterzy reniferów, spoczywały wyłącznie na kobiecie. Według dawnych wierzeń, sposób w jaki dziewczynka opiekowała się/zajmowała się lalką, mógł wpłynąć na jej przyszłość. Ponadto, laleczki UKO wraz z innymi zabawkami – modelami, używane były do zabaw, w których dzieci "odgrywały" sceny z otaczającego ich świata dorosłych, a więc wędrówkę ze stadami reniferów, transport do nowego miejsca obozu i samo życie w obozie.

Współcześnie laleczki UKO nadal funkcjonują jako tradycyjna zabawka, choć coraz częściej wyrabiane są na sprzedaż i dystrybuowane na lokalnych kiermaszach, na tzw. prazdnikach goroda (świętach miast) lub nacionalnych pasiołków (wiosen zamieszkiwanych przez rdzenną ludność). W rozwijającej się także i w Rosji modzie na pamiątki w „stylu etno”, UKO stały się jedną z „wizytówek” rękodzieła wykonywanego przez Nieńców.

Obiekt znajdujący się w zbiorach MEK, pozyskany został w 2017 roku, jako dar w miejscowości Oma, w Nienieckim Okręgu Autonomicznym (NOA). Oma była jednym z kilku miejsc na terenach zamieszkałych przez Nieńców, w którym przeprowadzono badania w ramach projektu Antropologiczna reinterpretacja kolekcji syberyjskiej ze zbiorów Muzeum Etnograficznego w Krakowie, pochodzącej od polskich badaczy Syberii XIX wieku. Prace studyjne, kwerendy w polskich, rosyjskich i innych, europejskich muzeach i archiwach, a zwłaszcza badania terenowe wśród rdzennych narodów Północy, Syberii i Dalekiego Wschodu Federacji Rosyjskiej, możliwe są dzięki środkom pozyskanym z grantu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (NPRH), realizowanego przez zespół badawczy MEK w latach 2016-19.

Opracował Jacek Kukuczka

---

\* Nieńcy zamieszkują obszary tundry od Płw. Kanin za zachodzie (Europa) aż po tereny nad Zatoką Tazowską na wschodzie (Azja). Pomimo wewnętrznego zróżnicowania wynikającego z rozproszenia na ogromnym i trudnodostępnym terytorium, ich kultura (a także i język) obok wielu elementów różnicujących poszczególne grupy, zachowała elementy wspólne dla wszystkich. Do niedawna, Nieńcy zajmowali się wyłącznie koczowniczym (lub semi-koczowniczym) pasterstwem reniferów. Także i współcześnie,

zwłaszcza na obszarach położonej na wschodzie Tundry Bolszozemielskiej i na Płw. Jamał, hodowla reniferów stanowi wciąż istotny element ich gospodarki a zarazem kulturowej tożsamości..

#### Bibliografia:

Opracowanie obiektu na podstawie informacji pozyskanych w trakcie badań terenowych prowadzonych w Rosji, w Nienieckim Okręgu Autonomicznym (NAO), we wrześniu 2017 roku, Children's games and toys, The Forest Nenets (<https://scfh.ru/en/papers/our-neighbors-the-forest-nenets/>); <http://margaret-cooter.blogspot.com/2014/04/doll-like-objects.htm>



Model czumu i laleczki UKO. Rosja, NAO, Krasnoje, 2017. Fot. Jacek Kukuczka.



Współczesne nienieckie laleczki-zabawki i jednocześnie pamiątki. Rosja, NAO, Narjan-Mar, 2017. Fot. Jacek Kukuczka.

link: <http://etnomuzeum.eu/zbiory/laleczka-uko>